

Интердисциплинарна међународна летња школа *Sexual Desire Unbound: Literature, Landscapes, and Digital Dialogues*

У Љубљани је од 27. августа до 02. септембра 2024. одржана интердисциплинарна међународна летња школа под називом *Sexual Desire Unbound: Literature, Landscapes, and Digital Dialogues* у оквиру СЕЕПУС мреже *Women Writers in History* и у организацији Универзитета у Новој Горици, уз подршку организације *Women Writers Route* и других. Учествовало је 23 студената из седам земаља (Северне Македоније, Словачке, Пољске, Словеније, Србије, Хрватске и Чешке), а поред предавачица из наведених држава, учествовале су и колегинице из Ирске, Бугарске и Румуније.

Утисци из Словеније

Последњу недељу августа 2024. године провели смо на једној изузетној и јединственој летњој школи у Љубљани коју је организовао Универзитет у Новој Горици. Ово је друга по реду међународна летња школа у њиховој организацији, а ја сам имала ту част да се и ове године нађем тамо. Бавили смо се темом сексуалности у књижевности, тачније женском писању и стварању, али и ширим културним импликацијама које је прате.

Наиме, главна тема у целости гласи: *Sexual Desire Unbound: Literature, Landscapes, and Digital Dialogues*, а њоме смо могли да се бавимо из два угла – из угла дигиталне хуманистике и књижевног туризма. Пре самог почетка летње школе определили смо се за један од ова два правца и то нам је мање-више одредило на који начин ћемо разматрати питање сексуалности у књижевности. Током тих седам дана смо у формалном, али и неформалном окружењу, разговарали о овом питању постављајући га у разне контексте и прилазећи му са различитих страна.

Летња школа била је замишљена као низ заједничких, али и одвојених, специјализованих радионица и предавања, тематских излета и посебних догађаја. Све ове радионице и предавања водили су стручни истраживачи и предавачи (чланови и чланице СЕЕПУС мреже) који су нама, учесницима и учесницама, дали прилику да проширимо знања, не само у оквиру студија рода, већ и књижевности, дигиталне хуманистике и књижевног туризма.

Већина предавања и радионица, међу којима су биле и оне организоване првог дана, одржавале су се у згради Филозофског факултета Универзитета у Љубљани. Као и прошли пут, срдачном добродошлицом дочекали су нас организатори и координатори самог програма. Потом смо се упознали међу собом на једном посве јединственом уводном „предавању“ – *Introductory Session: Summer School on Sexual Desire?* – које је водио, тачније, омогућио Дарко Илин, докторанд на Универзитету у Новој Горици, главни организатор програма и наша највећа подршка током целог овог периода. На креативан начин успео је да нас уведе у саму тему летње школе, упозна са програмом и опусти до те мере да смо већ после те прве сесије имали бољу слику ко нас окружује, каква су нам, не само професионална, већ и приватна интересовања. То је умногоме допринело стварању једне пријатне и инспиративне атмосфере која нас је пратила све до последњег дана.

Потом смо имали прилику да чујемо три уводна предавања и да дискутујемо о њима. Прво уводно предавање одржала је професорка Катја Михурко (Katja Mihurko) – *Locating and Digitally Archiving Desire: Insights and Research Reflections*. Овде нас је професорка Михурко суочила са проблематиком приказа сексуалности у књижевности, недостатком примера женске сексуалности у истој и како до њих доћи. Кроз концизан историјски приказ професорка Михурко показала је на које су све начине жене остављале трагове о сексуалности у књижевности и како академска заједница може до истих доћи и сачувати их за будућа истраживања.

Професорка Мари-Луиз Кулахан (Marie-Louise Coolahan), са Националног Универзитета Ирске, Голвеј, одржала је друго уводно предавање – *Digital Humanities Innovations for the History of Women's Writing* – које је као главну тему имало како најбоље користити алате дигиталне хуманистике. Заправо, предочила нам је како је она покренула и водила свој пројекат (RECIRC: The Reception and Circulation of Early Modern Women's Writing, 1550-1700), како је цео тај процес текао, које је параметре узимала у обзир и на какве је препреке наилазила и како их је превазишла, што младим истраживачима много значи, нарочито зато што немамо много прилика да „завиримо иза сцене“ када је у питању осмишљавање и вођење таквих пројеката.

Потом је професорка Јасна Поточник Топлер (Jasna Potočnik Topler) са Универзитета у Марибору, Факултета за туризам, одржала уводно предавање о књижевном туризму – *Introduction to Literary Tourism*. Овде смо имали прилику да чујемо нешто више о интерсекционалности између књижевности и туризма и да видимо на који начин књижевна дела и њихов садржај могу инспирисати и развити локални туризам.

Професорка Поточник Топлер предочила нам је главне појмове, као и то која је улога књижевних места у културном туризму и како се то може искористити на најбољи могући начин у промовисању одређених места (земаља, градова, региона) и како књижевност утиче на наша схватања о тим местима, на који начин она потпомаже одржавање културног наслеђа.

Први дан завршили смо на једној предивној локацији, у Вили Златици.¹ Ту смо прво имали прилику да чујемо нешто више о самој вили, када и како је она настала, и ко су њени власници били. Уз причу смо, наравно, прошли кроз све просторије и осетили дух времена пошто је сасвим аутентична и очувана, као својеврсна „временска капсула“. Потом нам је Дарко Илин представио пројекат у ком је учествовао и предочио нека своја занимљива запажања која се тичу приказивања, или боље речено, кодирања сексуалности кроз епистоларну форму уз разне примере – *Match My Epistolary Freak: Sexual Desire in the Electronic Collection PISMA/LETTERS*.

Предавање Дарка Илина под називом Match My Epistolary Freak: Sexual Desire in the Electronic Collection PISMA/LETTERS у дворишту Виле Златице

Следеће јутро упутили смо се ка Випави и Новој Горици где смо чули два предавања и били део специјализованих радионица. Прво

¹ <https://www.fsk.si/sr/category/вила-златица/>

предавање тог дана одржале су професорка Кармен Дуту (Carmen Beatrice Duću) и професорка Роксана Патраш (Roxana Patraş) – *The PBL Method and Educational Technologies in Humanities. A Graduate Research Practical Guide*. У оквиру овог предавања, професорке Дуту и Патраш предочиле су нам неке методе које нам у току процеса дефинисања пројекта могу помоћи, поготово када је у питању дигитална хуманистика.

Вишава, слободно време и одлазак до ујравне зграде Универзитетa у Новој Горици

Потом смо чули професора Приможа Млачника (Primož Mlačnik) са темом *Politics of Sexuality in Slovenian Crime Fiction from “moderna” and Ljuba Prenner to the 21st Century*. Ово предавање се кроз један кратак теоретски увод у спону између сексуалности и криминалистичке фантастике усредредио на изучавање везе између поетике жанра и западне политике сексуалности кроз одређена дела.

Затим су уследиле специјализоване радионице. Прву овог типа водила је професорка Биљана Дојчиновић са Универзитета у Београду, Филолошког факултета, са темом *Women’s Writing, Digital Humanities and Literary Tourism*. У оквиру ове интерактивне радионице могли смо да чујемо нешто више о пројектима које је професорка Дојчиновић водила (о Књиженству и Књиженственом Београду). Ови одређени примери о којима је професорка Дојчиновић говорила били су махом инспирација већини за финални задатак, пројекат, који нас је, у том тренутку, још чекао. Треба истаћи да је ова радионица, ипак, била посебна. Уместо

традиционалног анализирања текста који је пред нама, добили смо задатак да преточимо текст у драмски, тако да из њега буде извучена та нит неизречене сексуалности, што смо, сасвим скромно могу рећи, успели. А сам задатак нам је показао да су текстови увек слојевити и да сексуалност као таква не мора бити вулгарна или превише очигледно исказана да би постојала у неком тексту.

После овога, провели смо предвече у шетњи по Горицији. Циљ нам је био да на своју руку „откријемо“ и дођемо до неких локација које су битне за списатељице из тог града, попут Каролине Лузато Коен (Carolina Luzzato Coen), Марије фон Егер (Maria von Egger), Марице Надлишек Бартол (Marica Nadlišek Bartol), Маре фон Беркс (Mara von Berks), Љубке Шорли (Ljubka Šorli) и других. Ово нам је омогућило да осетимо и упијемо дух града на свој начин, тачније својим темпом, као и да проширимо знање. Верујем да су нека од ових имена, бар за већину, била непозната све до тог тренутка. А овако смо, на један нетрадиционалан начин, дошли до неких сазнања која нам у будућим истраживањима сигурно могу помоћи.

Следећи дан започели смо радионицом коју је држала професорка Аленка Јенстерле Долежал (Alenka Jensterle Doležal) – *Dialogue Between the Writer and the City*. Професорка Јенстерле Долежал нам је говорила о стваралаштву Зофке Кведер (Zofka Kveder) и указала на нека запажања о њеном односу према средини, односно граду. Потом смо добили прилику да представимо своје мање истраживачке пројекте на којима смо радили пре самог почетка летње школе где смо писали о некој списатељици и њеној спони или повезаности са неким градом. Ово је, заправо, била јединствена прилика за нас да чујемо о разним списатељицама, можда чак о неким до којих никада не бисмо ни дошли током наших истраживања, што нам је, сасвим сигурно, проширило видике.

Професорка Маша Грдеших (Maša Grdešić) је држала наредну радионицу – *Sexual Desire, Political Power* – у оквиру које смо разматрали спону између ова два појма кроз пример романа Марије Јурић Загорке (Marija Jurić Zagorka), али и савремених списатељица попут Крис Каус (Chris Kraus). Кроз ове конкретне примере нам је професорка Грдеших указала на то да се сексуалност и пожуда могу метафорички разумети као жудња за политичком моћи која би обезбедила слободу кретања, али и политичку и уметничку слободу у јавном простору.

Радионица професорке Мауе Гргешуић – *Sexual Desire, Political Power*

Потом смо, то вече, имали гостујуће предавање *Performance and Sexuality: A Conversation with Tjaša Črnigoj*, или боље речено, разговор са Тјашом Чрнигој (Тјаša Črnigoj), позоришном редитељком, чији један од последњих пројеката *Sex Education II* који истражује сексуалност као један од главних и основних људских права кроз серију предавања-перформанса. Овај разговор, вођен од стране Тери Жежељ (Tery Žeželj), сезао је од разматрања сексуалности као основног људског права до важности приказивања сексуалности у савременим уметностима, то јест перформансима. Штавише, Тјаша је поделила са нама како је изгледао рад на овом пројекту, али и како се феминистички активизам може користити у сврху креативне сарадње.

Наредни дан смо почели нешто касније него иначе, уз предавање професорке Надежде Александрове (Nadezhda Alexandrova) на тему *Power Dynamics, Orientalism and Projections of Sexual Desire*. Наиме, ово предавање подсетило нас је, кроз конкретне примере, на то колико је чешћа појава сексуалности у књижевности коју мушкарци пишу. Штавише, могли смо да чујемо на које све начине се пише о женама и како се сексуалност користи у сврху стигматизације.

Уследила је, затим, последња радионица формалног типа у којој смо били подељени у мање групе и где смо имали прилику да размишљамо заједно на коју бисмо тему радили финални пројекат. Све то је, наравно,

било под менторством и вођством две професорке – Кармен Дуту и Надежде Александрове. Из перспективе групе којој сам припадала, могу рећи да су нам претходне радионице и уводна предавања значила у дефинисању теме, те смо се одлучили да скројимо сопствену књижевну туру. Међутим, наш рад је тај дан тек почео.

Увече смо били у Метелковој, клубу Тифани, на једној књижевној трибини под називом *Queer Sexuality in Contemporary Slovenian Literature: A Literary Evening with Suzana Tratnik and Pino Pograjc*. Ово је била сјајна прилика да упознамо двоје аутора који су својим животом и радом умногоме допринели развоју *queer* књижевности и сцене, а то су Сузана Тратник и Пино Пограјц. Са нама су поделили и потешкоће на које су годинама наилазили, али и оно што их је охрабривало да у својој уметности истрају. Разговор је, чини ми се, свима на неки начин значео – показао је да нисмо сами у својим борбама, да нас неко други ипак разуме или пролази кроз нешто слично, али и да постоје нека питања о којима треба још много размислити и за која се треба заједнички као друштво залагати.

Клуб Тифани, Метелкова, књижевна трибина *Queer Sexuality in Contemporary Slovenian Literature: A Literary Evening with Suzana Tratnik and Pino Pograjc*

Последњи дан августа 2024. провели смо на излету. Ишли смо у Цеље, родни град Алме Карлин (Alma Karlin) и посетили смо Покрајински музеј Цеље у ком је уприличена изложба о њој. Тим поводом чули смо о њеном животу, стваралаштву, путовањима. Упознали смо се са њеним карактером и мотивима који су је повели на дугогодишњи пут око света.

Видели смо одакле је кренула и које је све земље посетила, али и шта је све послала „кући“. Сазнали смо да је била прва жена која се отиснула тако храбро у свет – независна од родитеља или било којих других чланова породице. Својим радом и трудом, и пре свега непрекидним развијањем и учењем, сама је пропутовала свет онда када је то за жене било готово немогуће. И сада, после неколико месеци, чини ми се да је тај излет можда био најзначајнији за нас. Тиме што смо се отиснули у природу, одвојили од свакодневице и неког редовног начина живота, и пошто смо провели дан заједно, у једном охрабрујућем, и пре свега, инспиративном окружењу, успели смо да пробудимо најлепше и најкреативније идеје за завршне пројекте. То је, мислим, и била идеја наших организатора, те бих овим путем хтела још једном да им се захвалим и да их охрабрим да у будуће овакве неформалне варијанте предавања што више уврсте у своје програме.

Сјоменик Алми Карлин, Цеље

Наредни дан је по програму био за нас слободан, али то никако није значило да смо имали у потпуности слободно време. Наиме, провели смо дан спремајући наше презентације и истражујући Љубљану на свој начин.

То нас доводи до последњег дана летње школе где смо сви имали прилику да прикажемо своје пројекте, да предочимо све аспекте о којима смо размишљали – како бисмо за тај пројекат тражили буџет, шта би он све обухватао, ко би биле циљне групе, којим друштвеним проблемом бисмо се бавили, и слично. Ово искуство било је заиста вредно за свакога од нас пошто смо могли да увидимо како би такав процес могао да изгледа, на шта све треба обратити пажњу и зашто, али и да видимо које су нам јаче, а које слабије тачке. И оно што ми се највише допало јесте што су све групе које су представљале своје пројекте осмислиле јединствене програме који у реалном свету могу бити применљиви; што јако добро осликава речи Бенџамина Френклина (Benjamin Franklin): „Реци ми и заборавићу. Подучи ме и запамтићу. Укључи ме и научићу.“

Иновативан и јединствен приступ учинио је да су сви учесници и учеснице понели са собом нове вештине које подједнако могу користити и у будућим истраживањима и пословима. За разлику од прве летње школе, где смо могли да загребемо површину размишљањем о неким битним питањима у оквиру књижевности и културе, овде смо и на практичан начин уведени у материју. Разговори са менторима, предавачима и гостујућим предавачима заједно су, као својеврстан мозаик, помогли учесницима и учесницама да створе ширу слику о томе шта је сексуалност у књижевности и на који начин можемо искористити алате дигиталне хуманистике и књижевног туризма у разматрању исте.

Без гриже савести могу рећи да се сад, сигурно, осећам „као код куће“ у Љубљани и Словенији, што је потпуно заслуга наших домаћина и организатора. Цео овај програм, све радионице и предавања, све прилике за формалне и неформалне размене мишљења, учиниле су да ово искуство буде једно од највреднијих које носим у себи.

Марија Босанчић

<https://orcid.org/0009-0007-8250-9490>

Фотографије: Јована Рашковић